

Шығыс Қазақстан облысы, Жарма ауданы,  
Шар қаласы Б.Тұрсынов атындағы орта мектеп

*Оқушыларды  
шығармашылық қабілетін  
дамыту психологиялық  
ерекшелігі*

Иманғалиева Нурсулу Аманбековна



# Жобаның жоспары:

I. Кіріспе.

II. Зерттеу бөлімі.

III. Қорытынды.

IV. Пайдаланған әдебиеттер



# *Мақсаты:*

- ❖ *Бала бойындағы дарындылықты жас ерекшелігін ескере отырып анықтау, психологиялық зерттеу.*
- ❖ *Бала дарындылығын ашылуын өз мүмкіншілік қабілетіне сәйкестендіре отырып дамыту, жетілдіру.*
- ❖ *Дарындылықтың талантқа айналуына күш салу.*





# *Міндеттері:*

- ❖ *Шығармашылық топ құру.*
- ❖ *Әлемдік, республикалық деңгейдегі психологиялық-педагогикалық әдебиеттерге талдау жасап, мектебімізге сәйкес келетін әдістерді таңдап алу.*
- ❖ *Дарындылықты анықтаудың принциптерімен ұстанымдары бойынша диагностика жүргізу.*
- ❖ *Дарынды оқушылардың қабілеттерін ашу, білімдерін өмірде қолдана білуге үйрету, белсенді, шапшаң, ұйымшыл болуға тәрбиелеу.*





## *Дарынды балаларға арналған жобаның талаптары:*

- \*Дарынды оқушының коммуникативтік әрекеттерінің негізгі түрлерін қалыптастыру;*
- \*Өз мүмкіндіктерін сезініп, өзге адамдардан жеке ерекшеліктерін түсіне білу қабілеттерінің дамуына әсер ету;*
- \*Зерттеу жұмыстарын жүргізу тәсілдерін қалыптастыру;*
- \*Шығармашылық ойлау қабілеттерін арттыру;*
- \*Тілдік білім жүйесін сөйлеу әрекеттерінде қолдану т.б.*



**“Оқушыларды шығармашылық қабілетін  
дамыту психологиялық ерекшелігі” жобасының  
жұмыс бағыттары:**

- I. Дарынды балаларға арналған қосымша оқу бағдарламаларын, тест тапсырмаларын және түрлі бақылау жұмыстарының мәтіндерін дайындау.*
- II. Диагностика жүргізу.*
- III. Дарынды балалардың шығармашылық потенциалын жүзеге асыруда жағдай туғызу.*
- IV. Дарынды балалардың шығармашылық қабілетін дамыту.*
- V. Дарынды балалардың шығармашылық дамуының негізгі көзі-ынталандыру іс-шараларын өткізу.*
- VI. “Дарынды балалар” мәселесі бойынша мұғалімдермен ғылыми-әдістемелік іс-шаралар ұйымдастыру.*



II. Зерттеу бөлімі.

# Дарынды бала



**геніміз:**  
*өз қатарларынан әлде  
қайда дамыған,  
ерекше зейіні бар,  
белгілі бір іс-әрекет  
бойынша асқан  
қабілеттілік  
танытып, жоғары  
жетістіктерімен  
дараланатын бала!*



Сөздік қоры мол

Есте сақтау қабілеті жоғары

Әділетті, әзілқой

Қиыншылықтан қорықпайды

Дарындылық ерекшеліктері

Танымдық қасиеті жоғары

Бір мезгілде бірнеше іспен айналысады

Кейде орынсыз батыл, кейде қорқақ

Шыдамсыз

Ойы ұшқыр



# *Дарынды оқушының моделі*

**Ойлау  
ұшқырлығы**

**Өзіндік позициясы  
бар**

**Өз бетімен ақпарат  
алушы**

**Дарынды  
оқушы**

**Жоғары  
интеллектуалдық  
деңгей**

**Ғылым сапасындағы  
ізденіс**

**Ұлтжанды,  
рухани бай**



# Дарынды оқушылармен жұмыс жобасының моделі





## *Дарындылықтың бірден бір белгісі*

*дарынды баланың күнделікті өмірінде болып жатқан түрлі іс-әрекеттің ерекшелігін педагогикалық бақылау әдісін қолдану арқылы анықталады.*

*Дарындылық тағылымы-  
даналықтың, гұламалықтың,  
құдіреттіліктің,  
адамгершіліктің кәусар  
тамшысы, ағынды тасқыны,  
дария көлі, мұхиты.*



**қабілет**

**данышпандық**

**талант**

**Жүйке жүйесінің туындаған анатомия-физ.  
ерекшелігі, яғни қабілеттің қалыптасуы мен  
дамуының алғы шарты**



# *Дж. Рензуллидің дарындылық моделі*

- *1 – интеллектуалдық компонент (зейін, ес, және ойлау үрдістерінің деңгейі)*
- *2 – креативтік немесе шығармашылық (қиялдың шығармашылық даму деңгейі, ерекшелігі және нәтижелілігі)*
- *3 – мотивациялық компонент (танымдық және зерттеу белсенділігі).*





# Дарынды балаларды айқындау мен дамытудың тиімді жолдары

Бақылау әдісі

Психо-  
диагностикалық  
тренингтер

Арнайы  
бағдарламалар  
(білім  
контентінің  
негізінде)

Олимпиада,  
конференция,  
фестиваль, КҒА т.б

Эксперттік  
бағалау  
(әдіскер, ғалым т.б.)

Мұғалімнің және  
ата-ананың  
эксперттік  
бағалауы

Психо-  
диагностикалық  
зерттеу



# Дарындылық кредосы

- *Сен «білуге міндеттісің» дегеннің орнына, «Сенің қолыңнан келеді!» ұстанымы;*
- *Белгілі жағдайдан, белгісіздікке бетбұрыс жасау қағидасы;*
- *Іс-әрекеттің нәтижесіне емес, сол нәтижеге жету барысындағы қуаныш!*
- *Баланың қиялын ұштай отырып, сұрақ қоя білуге үйрету!*
- *«Қателеспейтін адам болмайды» қағидасына үйрету!*
- *Болашаққа бейімдеу;*
- *Дамыта оқыту;*
- *Жеке ғана емес, әлеуметтік ойлау қабілетін дамыту!*
  - » *Мақсатының айқын болуы - 50 пайыз*
  - » *Іс-әрекет- 20 пайыз*
  - » *Эмоция, көңіл- күйі жоғары- 25 пайыз*
  - » *Сәттілік- 5 пайыз*



# Дарындылықтың параметрлері:

*психологиялық*

*физиологиялық*

*таным қабілетінің өз  
қатарластарына қарағанда  
жоғары болуы*



# *Дарынды баланың мінез-құлқындағы ерекшеліктер:*

***Мотивациалық**  
(мотив дарынды оқушыны белгілі бір әрекетке итермелейді, мазмұнын анықтайды)*

***Инструменталдық**  
(іс-әрекеттің әдісін сипаттайды)*



*Дарынды бала шапшаң  
және өзгеше ойлайды.  
Көп көлемде білім меңгереді,  
алған білімін қолдана біледі.  
Таным, түсінігі жоғары.*

*Дарынды оқушының ішкі  
сезімі жағынан өзгешелігі:  
сезімтал, толыққанды,  
аңғарлы болуы.*

***Дарынды оқушыларды  
анықтауда аударатын  
басты ерекшеліктері***

*Дарынды оқушының  
физикалық тұрғыдан  
ерекшелігі: дамудағы  
шапшаңдылық, қиял-күшінің  
басымдығы.*

*Дарынды оқушының  
әлеуметтік тұрғыдан  
ерекшелігі: жоғары  
моральдық қасиеттерге ие  
болуы, алдына қойған  
мақсатқа ұмтылу  
белсенділігі.*

# Дарындылық:

*Айқын дарындылық  
дарынды оқушының  
жетістіктерінің  
айқындығы  
соншалық, «бұл  
бала дарынды»  
деген қағидаға еш  
күмән жоқ.*

*Жасырын түрде  
кездесетін  
дарындылық  
баланың іс-әрекетінің  
нәтижесі көбінде  
жасырын түрде  
байқалады.*



# *Дарындылық*

*жалпы (немесе  
интеллектуалды)  
дарындылық*

*нақты  
дарындылық*

*Жалпы дарындылық деп, жалпылау икемдігі, есте сақтау қабілеті жақсы дамыған, ойлау қабілеті жан-жақты, кез-келген тақырыпта әңгімелесу, мәселелерді шешу және өз тәжірибесінде үйрену деп тұжырымдайды.*

*Интеллектуалдық (немесе жалпы танымдық) қабілеттер- жалпы дарындылықтың психологиялық ядросы болып табылады.*



# Дарындылықтың түрлері:

*Ерте  
жастан  
байқалады*

*Ересек  
жастан  
байқалады*

# *Дарындылықтың түрлері:*

- \*Интеллектуалды дарындылық;*
- \*Академиялық дарындылық;*
- \*Көркемдік дарындылық;*
- \*Шығармашылық дарындылық;*
- \*Лидерлік немесе әлеуметтік дарындылық;*
- \*Спорттық дарындылық.*



Бағыты, өмірлік  
позициясы  
(ұстанымы,  
сезімі, талғамы,  
қызуы)

Танымдық-  
психикалық  
қасиеттері  
(зейін, түйсік,  
ес, қабылдау,  
ойлау, қиял)

Сезімі және ерік  
күші, жігері

## Дарынды оқушыны зерттеу

Мінезі,  
психикалық  
сипаты

Темпераменті,  
мінез-құлқы  
(табиғи  
ерекшелігі)

Жеке адамның  
қабілеті іс-  
әрекетінің  
мүмкіншілігі

Оқушы  
дарындылығын  
дамыту

Ата-анасына  
қажетті  
педагогикалық –  
психологиялық  
кеңес беру

Тереңдетілген  
тапсырмалар  
беру

Мектептік, қалалық,  
облыстық  
олимпиадаға,  
сайыстарға  
қатыстыру

Үйірмелерге  
тарту

Шығармашылық  
жұмыстарын  
жинақтауға бағыт  
беру

Зерттеу  
жұмыстарына  
үйрету

Өзіндік дамуына  
жағдай жасау, қолдау



Дарынды балаларға қойылатын талаптар және оның орындалуы сатыға бөлінеді

**I. Саты**

**2-4 сынып**

**III. Саты**

**9-11 сынып**

**II. Саты**

**5-8 сынып**

# *I саты*

- жазу көркемдігінің дұрыс болуы,
- ойын жүйелі жеткізе білуі,
- сұрақ бойынша әңгіме құрай алуы,
- 8-9 өлеңді жатқа айту
- сөзге талдау жасауы,
- сүретті альбом жасай білуі,
- шағын әңгіме, шығарма жаза бастайды,
- ауыз әдебиеті үлгілерін (шешендік сөз, мақал-мәтел, жұмбақ) меңгере бастауы,
- жарыстарға қатысу



## II саты

- Терендетілген бағдарлама негізінде білім деңгейі сараланады,
- Оқушылар қосымша оқулықтармен жұмыс жасайды,
- Сөйлем талдаудың кешенді жолдарын меңгереді,
- Еркін тақырыптарға әңгіме, өлең жазады,
- 8-10 шешендік сөзді жатқа айтады,
- Әдебиетке талдау теориясын жасайды,
- Ауыз әдебиеті үлгілерімен толық танысады,
- Жыраулар шығармашылығынан мәлімет алады



## *III саты*

- Қазақ тілінің салалары бойынша жан-жақты талдау жасайды,
- Авторлар шығармалары терең талданады,
- Қосымша әдебиеттер пайдаланады,
- Ойын әдебиетінде көркемдеп жеткізе алады, пікір таласқа қатысады,
- Баспа сөзде көрінеді, конкурстарға қатысады,
- Рефераттар, курстық жұмыстар жазады,
- Шығармашылық жұмысы ғылыми негізі бойынша дамытылады





## *Дарындылықты анықтауға арналған әдістемелер*

- 1. Айзенктің сандық тесті;*
- 2. Айзенктің вербальды тесті;*
- 3. Бастауыш сыныптардың біліктілік деңгейін анықтау тесті;*
- 4. Лидер тесті;*
- 5. КОС әдістемесі;*



6. А.Е.Голмишоктың танымдық қызығушылықты анықтау әдістемесі;
7. Дж. Голландтың адамның мінез - құлқы типін анықтау әдістемесі ;
8. Ф. Татл және Беккердің балалардың бейімділігін және дарындылығын анықтау тесті;
- 9.Л.Г. Матвееваның әдісі «Баланың профильдік қызығушылығын анықтау» сауалнамасы;
- 10.Зерделігін анықтау тесті жүргізіліп өз кезегінде оқушыны тануда және өзіндік бағыт-бағдар алуда септігін тигізіп отыр.





## Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Выготский Л.С. Психология. – М., 2000.
2. Эльконин Д.Б. Избранные педагогические труды. – М, 1989.
3. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. - М., 1972.
4. Гальперин П.Я. Введение в психологию. - М., 2000.
5. Границкая А.С. Научить думать и действовать. - М., 1991
6. А. И. Доровский. Дидактические основы одарённости . М., 2000
7. Ю. З. Гильбух Внимание: Одарённые дети. –М. 1991.
8. Шамова Т.И. Активизация учения школьников. Педагогика,1982.
9. «Білім» журналы №2-2008
10. «Қазақстан мектебі» журналы №6-2009